

УДК: 336.777

CERIF: S 144

ТИП РАДА: СТУДЕНТСКИ РАД

DOI: 10.55836/PiP_23217A

Милена МОМЧИЛОВ*

истраживач-приправник Института за упоредно право у Београду,
докторанд Универзитета у Београду – Правног факултета, Србија

ПРЕКИД НИЗА ИНДОСАМЕНАТА КАО РАЗЛОГ НИШТАВОСТИ ПРЕНОСА МЕНИЦЕ – ПРИМЕР „СКРИВЕНОГ АВАЛА“

Сажетак

У раду који следи аутор настоји да прикаже анализу нейрекинутој низа индосамената у контексту увођења жираната у меничноправне односе. Приликом индосирања менице ради увођења жираната у менични однос чине се одређене омашке које би за последицу требало да имају ништавости индосамената. Разлој ништавости требало би да се огледа у прекиду низа индосамената. Судови, ипак, често признају њуноважности таквим индосаментима.

Уочивши описане омашке, аутор има за циљ да укаже на потребу да такве индосаменте ипак треба сматрати ништавим, те да, у крајњој линији, да свој допринос да се убудуће постојеће омашке не чине, а да судска пракса заузме јединствен став у правцу олашавања таквих индосамената ништавим.

Стога се у првом делу рада, након основних напомена о индосаменту, износи анализа нейрекинутој низа индосамената као услова

* Електронска адреса аутора: m.momcilov@iur.rs. ORCID: 0000-003-0707-9711

йуноважностйи йреноса. У друом делу рада йриказују се йтехнике увођења жиранатйа у меницу, указује се на йосййојеће йпрактичне омашке, а све ради њиховой йревазилажења pro futuro.

Кључне речи: *Индосаменй. – НеЙрекинуййи низ индосаменатйа. – Меница. – Жиранй. – Авал.*

I Општи поглед

Једну од важнијих карактеристика менице представља њена подобност да циркулише у правном промету, те да се преноси са једног субјекта на другог.¹ Као хартија од вредности по наредби,² у пословној пракси се меница најчешће преноси употребом индосамената.³ Да би пренос путем индосамената могао бити пуноважан, те да би могао довести до промене законитог имаоца, потребно је да се испуне одређене претпоставке.

У пракси се често дешава да меница више пута промени свог законитог имаоца. Уколико се сваки од тих преноса врши путем индосамената, може се говорити о вишеструком индосирању менице. Тада се на полеђини, или на алонжу менице може уочити читав низ наредби о преносу (индосамената). У том контексту ваља указати на то да се један од услова пуноважности преноса састоји у потреби постојања непрекинутог низа индосамената.

Један од практичних примера правне неваљаности индосирања менице услед прекида у низу индосамената видљив је у банкарској пословној пракси у контексту закључења уговора о кредиту. Наиме, ради обезбеђења потраживања повраћаја кредита, банке неретко

1 Милан Бартош, Зоран Антонијевић, Влада Јовановић, *Менично и чековно йраво*, Београд, 1953, 83.

2 За разлику од српског меничног законодавства у којем меница представља хартију по наредби (*to order*), у британском праву се меница може јавити и као хартија на доносиоца (*to bearer*). Сходно томе, меница се у британском праву може преносити индосаментом или простом предајом. Вид. Британски закон о меници из 1882. године (*Bills of Exchange Act of UK*), чл. 31 ст. 2 и 3; Leonard S. Sealy, Richard J. A. Hooley, *Commercial Law, Text, Cases, and Materials*, Fourth Edition, Oxford, 2008, 537–544; Ronald Anderson, Ivan Fox, David P. Twomey, *Business Law: Ucc Comprehensive Volume*, Nashville, 1987, 530–531; Исто решење садржано је и у канадском праву. Вид Канадски закон о меници из 1985. године (*Bills of Exchange Act of Canada*), чл. 59 ст. 2 и 3.

3 Небојша Јовановић, Вук Радовић, Мирјана Радовић, *Трйовинско йраво*, Београд, 2020, 584. Roger LeRoy Miller, Frank B. Cross, *Business Law – Alternate Edition: Text and Summarized Cases 1*, Boston, 2013, 441.

захтевају од својих клијената (корисника кредита) да им издају меницу. Међутим, банке се врло често на томе не заустављају, већ траже додатно обезбеђење. Поред класичног обезбеђења меничног потраживања путем авалирања менице,⁴ меничноправни субјекти често прибегавају увођењу ванменичних јемаца у меничноправни однос. Разне су технике којима се том приликом служе, а о којима ће у раду бити речи.

Јемци који банкама гарантују реализацију потраживања према клијентима у пословној пракси називају се жирантима.⁵ Стога ће се преваходно, приликом описивања поменутих техника, уместо грађанскоправног термина јемац, најчешће употребљавати термин жирант.

У банкарској пословној пракси се може уочити да субјекти, у покушају увођења жираната у меничноправни однос, чине одређене пропусте. Последица учињених пропуста огледа се у прекиду низа индосамената који би по правилу, како је већ поменуто, требало да води пуноважности преноса. Непризнавање пуноважности тако сачињеним индосаментима је, чини се, једини исправни став који би судови по овом питању требало да заузму. Ипак, судска пракса је по поменутом питању неуједначена,⁶ те у бројним случајевима признаје пуноважност преноса менице иако је, суштински гледано, дошло до прекида у низу индосамената.

С обзиром на поменуте пропусте пословних субјеката, као и често неприхватљиве ставове судске праксе, рад има за циљ да укаже на

4 Conceptos Juridicos, Aval, Derecho Civil, Derecho Mercantil, Deudas, доступно на адреси: <https://www.conceptosjuridicos.com/aval/>, 15. 3. 2023; „Авал се у меничним односима не користи често.“ Ивица Јанковец, *Привредно право*, четврто издање, Београд, 1999, 700.

5 У старијој литератури, појмом „жирант“ означавају се преносиоци менице – индосанти. Са друге стране, индосатари се још називају и жиратарима. М. Бартош, З. Антонијевић, В. Јовановић, 84. У овом раду ће се, међутим, о жирантима говорити као о ванменичним јемцима банака који се предузимањем одређених радњи уводе у меничноправни однос.

6 У неким ситуацијама судови не признају пуноважност тако извршеним преносима: „Ревизијски суд прихвата изражено правно становиште привредних судова ... да нема непрекинутог низа индосамената, па да тако тужилац није ни стекао статус законитог имаоца менице према одредби члана 15 Закона о меници.“ Пресуда Врховног суда Србије, Рев 23/1998 од 28. 11. 1999; „Формално је легитиман онај тко држи мјеницу у својим рукама и може се исказати непрекинутим низом индосамената (законити иматељ мјенице). То значи да први индосант мора бити ремитент (први вјеровник у мјеници) а индосант у сваком даљњем индосаменту мора бит индосатар у пријашњем индосаменту, и тако редом док се не дође до држатеља мјенице...“. Пресуда жупањског суда у Вараждину, Гж 937/06–2 од 28. 11. 2006. Ипак, бројне су ситуације у којима судови тако извршене преносе сматрају пуноважним, а о чему ће касније бити речи.

потребу непризнавања пуноважности преноса менице у случају да је, приликом увођења жираната у меницу, дошло до прекида у низу индосамената. Стога ће се у првом делу рада, након пар општих напомена о појму индосамента, те условима за његову пуноважност, посебна пажња посветити указивању на потребу непрекинутог низа индосамената. Други део рада биће посвећен питању увођења жираната у меницу. Посебан акценат у раду ставиће се на практичне проблеме прекида у низу индосамената као разлога правне неваљаности укључивања жираната у меничне односе.

II Индосирање менице

1. Појам индосамента и разлози индосирања менице

Меница, као облигационоправна хартија од вредности,⁷ инкорпорише новчано потраживање законитог имаоца менице.⁸ Законити ималац менице истовремено је власник меничне исправе те менични поверилац, односно ималац новчаног потраживања садржаног у меничној исправи. Као исправа намењена правном промету, меница је преносива хартија од вредности, те је самим тим преносиво и потраживање које је у њој садржано.⁹ Као хартија од вредности по наредби, меница се најчешће преноси путем индосамента.¹⁰ Индосамент представља

7 О подели хартија од вредности с обзиром на врсту инкорпорисаног права, вид. Мирјана Радовић, „Традиционо својство тзв. стварноправних хартија од вредности“, *Анали Правној факултету у Београду*, бр. 1/2011, 296–298.

8 Мирко Васиљевић, *Трговинско право*, Београд, 2018, 459.

9 „El pagaré es un título de crédito y como tal puede circular, esto es, puede transmitirse el documento y los derechos que ampara. El pagaré puede transmitirse a través del endoso y mediante la entrega del documento. También puede transmitirse por cesión o por cualquier otro medio legal.“ *Justia México, Preguntas y Respuestas Sobre Pagaré*, доступно на адреси: <https://mexico.justia.com/derecho-mercantil/pagare/preguntas-y-respuestas-sobre-pagare/#q16>, 15. 3. 2023.

10 Индосамент подразумева својинскоправни пренос менице као хартије од вредности услед којег, дејством начела инкорпорације, долази и до преноса потраживања садржаног у меници. Поред индосамента, менично потраживање може се пренети и цесијом. Међутим, разлику од индосамента, цесија подразумева искључиво пренос меничног потраживања, не и пренос права својине на меничној исправи. Цедирање потраживања констатује се у самој меници тако што се у њу уписује клаузула о цесији, а физичка предаја менице цесионару подразумева само нужну радњу која прати претходно извршену цесију. Вид. Закон о облигационим односима, *Службени лист СФРЈ*, бр. 29/78, 39/85, 45/89 – одлука УСЈ и 57/89, *Службени лист СРЈ*, бр. 31/93, *Службени лист СЦГ*, бр. 1/2003 – Уставна повеља и *Службени лист РС*, бр. 18/2020, чл. 242; Закон о меници, *Службени лист ФНРЈ*, бр. 104/46, *Службени лист СФРЈ*, бр. 16/65, 54/70 и 57/89, *Службени лист СРЈ*, бр. 46/96 и *Службени лист СЦГ*, бр. 1/2003 – Уставна повеља, чл. 10 ст. 2; У

наредбу законитог имаоца менице којом он меницу преноси на друго лице.¹¹ У контексту преноса менице путем индосамента јављају се два субјекта. Са једне стране налази се индосант – законити ималац менице који преноси меницу на друго лице. Са друге стране је, пак, индосатар – стицалац менице и њен нови законити ималац.¹² Преносом менице индосант губи својство законитог имаоца менице, тако да њен нови законити ималац те ималац меничног потраживања постаје индосатар. Иако индосанту престаје својство имаоца и повериоца по меници, он из менице не излази, већ остаје „у игри“.¹³ Преносом менице, индосант из позиције повериоца прелази на другу страну те постаје дужник по

овој операцији учествују два лица. Са једне стране налази се преносилац менице – цедент, док је са друге стране њен стицалац – цесионар. Пренос потраживања путем цесије прати и пренос права својине на самој меничној исправи – дејство начела инкорпорације. Последица преноса менице цесијом огледа се у томе да стицалац меничноправног потраживања постаје нови законити ималац менице, чиме преносилац то својство губи. Преносилац менице излази из меничног односа, престаје бити њен законити ималац те ималац меничног потраживања, али не постаје ни дужник по меници. Стицалац менице (цесионар), изводи своја менична права из права свог претходника. Последица преноса менице путем цесије састоји се у томе да менични дужници против цесионара могу истицати све приговоре које су могли да истичу и према његовом правном претходнику. Legal Beagle, How to Transfer Promissory Notes, доступно на адреси: <https://legalbeagle.com/7407983-transfer-promissory-notes.html>, 10. 3. 2023.

11 Н. Јовановић, В. Радовић, М. Радовић, 619.

12 Драгослав Вељковић, „Како се користи меница као хартија од вредности и како се врши плаћање по меници“, *Зборник радова Правног факултета у Нишу*, бр. 77/2017, 142–143.

13 Након што је пренео меницу, индосант постаје менични дужник, те одговара индосатару и свим евентуалним каснијим стицаоцима за акцепт и исплату менице. Закон о меници, чл. 14 ст. 1. Супротно правило садржано је у Закону о облигационим односима, у делу који се односи на пренос права из хартије од вредности по наредби. У погледу правног положаја преносиоца хартије од вредности, Закон о облигационим односима не прави разлику између цесије и индосамента. Тако закон предвиђа да, по извршеном преносу, ни цедент ни *индосант* не одговарају стицаоцу хартије за неиспуњење обавезе која је у њој садржана. Ипак, истим чланом прописано је да се законима који уређују посебне врсте хартија по наредби може предвидети и супротно. Вид. Закон о облигационим односима, чл. 246 ст. 3. Имајући у виду да Закон о меници представља *lex specialis* у односу на Закон о облигационим односима, јасно је да дилеме у погледу меродавног правила нема. Ипак, имајући у виду да индосамент представља својинскоправни пренос менице као хартије од вредности, а не пренос искључиво меничног потраживања, упитно је из ког је разлога Законом о облигационим односима стављен знак једнакости по питању одговорности цедента и индосанта за (не)исплату обавезе. Дилема је, чини се, нарочито оправдана са аспекта правила уговора о продаји о одговорности продавца за правне недостатке. Како индосант преноси на индосатара својину на меници, његов правни положај ближи је правном положају продавца него правном положају преносиоца потраживања (цедента).

меници.¹⁴ Као менични дужник, индосант одговара свом непосредном правном следбенику (индосатару), као и евентуалним каснијим законитим имаоцима менице за акцепт и исплату менице. Основна карактеристика, а самим тим и кључна предност индосамента у односу на цесију огледа се у томе што индосатар не изводи своје право из права индосанта, већ стиче сопствено, оригинарно право у обиму који не зависи од обима права индосанта.¹⁵ Практична последица употребе индосамента огледа су томе што дужници по меници нису у могућности да потраживање индосатара оспоравају приговорима које су могли да истичу против његовог правног претходника – индосанта.¹⁶

Разлози индосирања менице могу бити различити. Тако, на пример, законити ималац менице може бити мотивисан да то учини онда када жели да ступи у правни однос са другим субјектом. Тада он, уместо да исплати накнаду, на другом субјекта (саговорника) индосира меницу, чинећи га тиме њеним новим законитим имаоцем.¹⁷ Због начела инкорпорације, преносом менице се са преносиоца на стицаоца преноси и потраживање садржано у меници.¹⁸ Поред тога, честе су и ситуације када законити ималац менице не жели или из неког разлога не може да чека да менично потраживање доспе, те да се на тај начин намири, већ претендује да до новца дође пре наступања доспелости. Тада ће он меницу продати другом лицу – извршиће есконт¹⁹ менице, те купца менице учинити њеним новим законитим имаоцем.²⁰

Ипак, у пракси се често догађа да разлог индосирања менице није ни један од претходно поменутих. Другим речима, индосирање менице у пракси често представља меничноправну операцију која се предузима ради остваривања одређених ефеката које меничноправни субјекти желе да постигну, без намере да индосатар заиста постане дефинитивни

14 Шпански закон о меници и чеку из 1985. године (*Ley 19/1985, de 16 de julio, Cambiaria y del Cheque*), чл. 18.

15 М. Бартош, З. Антонијевић, В. Јовановић, 89.

16 Закон о меници, чл. 16 ст. 1.

17 Н. Јовановић, В. Радовић, М. Радовић, 618.

18 „Инкорпорисаност значи да је неко имовинско право као што је новчано потраживање уграђено у хартију од вредности. Везаност инкорпорисаног права за постојање хартије од вредности значи да је законити ималац хартије од вредности истовремени титулар права на које се оно односи.“ Пресуда Врховног касационог суда, Рев 2444/2018 од 8. 5. 2019. Више о начелу инкорпорације вид. И. Јанковец, 673.

19 О есконтовању менице у пословној пракси се често говори као о средству које омогућава повећање ликвидности и конкурентности. Вид. *Ideal Finance, Factoring*, доступно на адреси: <http://idealfinance.rs/eskont-menica/>, 25. 3. 2023.

20 Н. Јовановић, В. Радовић, М. Радовић, 618; Roy Goode, *Commercial Law*, 2nd edition, London, 1995, 533.

ималац менице, те менични поверилац. Ради се о случају увођења јемаца, односно жираната у меницу, а о чему ће у другом делу рада детаљно бити речи.

У сваком случају, без обзира на мотиве индосирања менице, да би индосамент био пуноважан потребно је да се стекну одређени услови. А *contrario*, у случају неиспуњења постављених претпоставки, сваки индосамент, без обзира на разлог због кога је унет у менично писмено, неће моћи да доведе до жељених ефеката. О пуноважности индосамента биће речи у делу који следи.

2. Услови пуноважности индосамента

Како је већ поменуто, да би пренос менице путем индосамента могао довести до промене законитог имаоца, потребно је да се испуне одређени услови. Како је за потребе овог рада нарочито важно да се укаже на потребу непрекинутог низа индосамената као услова пуноважности преноса, у раду се неће износити детаљна анализа свих услова за пуноважност индосамента. Уместо тога, на овом месту ће остали аспекти ваљаности индосамента бити начелно поменути, док ће тежиште анализе бити на непрекинутом низу индосамената као једном од услова правне ваљаности преноса.

Најпре, индосамент мора имати одговарајућу форму.²¹ Форма индосамента зависи од тога да ли се у конкретном случају ради о пуном или бланко индосаменту. Пуни индосамент састоји се од изјаве воље индосанта (преносиоца) о преносу менице по наредби другог лица, означавања индосатара, те његовог својеручног потписа. Са друге стране, бланко индосамент састоји се од изјаве о преносу и потпису индосанта, или пак искључиво од потписа индосанта, којем не претходи његова изјава воље. Дакле, бланко индосамент не подразумева назначење индосатара.²² Без обзира на разлике између пуног и бланко индосамента, сваки од њих испуњава формалне захтеве пуноважности преноса.

Друго, индосамент мора бити садржан у меничном писмену.²³ Свака изјава о преносу менице садржана у некој другој исправи, или пак усмено учињена, неће се сматрати индосаментом. Правило је да се

21 Закон о меници, чл. 12; М. Бартош, З. Антонијевић, В. Јовановић, 83.

22 Вид. Н. Јовановић, В. Радовић, М. Радовић, 620–621; Важећи закон о меници, пак, када говори о бланко индосаменту, помиње једино индосамент који садржи искључиво потпис индосанта. Вид. Закон о меници, чл. 12 ст. 2. Суштински, оно што разликује бланко од пуног индосаментна јесте одсуство назначења индосатара. Упор. М. Васиљевић, 484–485.

23 Вид. Закон о меници, чл. 12 ст. 1; Шпански Закон о меници и чеку из 1985. године, чл. 16.

наредба о преносу (индосамент) налази на полеђини менице, или пак на њеном продужетку (такозваном алонжу).²⁴

Треће, пренос путем индосамента мора бити потпун.²⁵ То значи да индосант не може пренети део меничног потраживања на индосатара, а део задржати за себе.²⁶ Овај услов представља последицу начела инкорпорације. Менично писмено инкорпорише новчано потраживање законитог имаоца менице и оно се као такво може остварити само презентацијом самог меничног писмена.²⁷

Најзад, да би пренос менице путем индосамента био пуноважан, неопходно је постојање непрекинутог низа индосамената.²⁸ То значи да сваки индосант мора бити индосатар из претходног индосамента. Како се рад нарочито бави питањем овог услова, његова анализа биће детаљно приказана у посебном одељку.²⁹

3. Непрекинути низ индосамената

а) Појам и начелне најомене

Поред услова пуноважности индосирања менице о којима је било речи у претходном одељку, да би индосамент производио правна дејства

24 Уколико се на лицу менице нађе бланко индосамент (усамљени потпис индосанта), таква менична радња неће се сматрати индосирањем, већ авалирањем менице. Наиме, како се авалирање менице по правилу врши на лицу менице, у случају сумње да ли се на лицу менице налази потпис авалисте или потпис индосанта, претпоставља се да је реч о авалу, а не о индосаменту. Правило је да авалиста, приликом преузимања меничне обавезе, изнад свог потписа назначи и хонората (лице за које даје авал). Ипак, уколико то не учини, те на лице менице искључиво стави свој потпис (бланко авал), претпоставиће се да је меницу авалирао за трасанта. Вид. М. Бартош, З. Антонијевић, В. Јовановић, 95–96.

25 Вид. Закон о меници, чл. 13 ст. 1; Конвенција о јединственом праву за трасиране и сопствене менице из 1930. године (*Convention Providing a Uniform Law for Bills of Exchange and Promissory Notes*), чл. 12; Шпански Закон о меници и чеку из 1985. године, чл. 15.

26 М. Бартош, З. Антонијевић, В. Јовановић, 84.

27 Изузетак од поменутог начела инкорпорације представља случај амортизације менице. У том случају се менично потраживање може остварити без обавезе поседовања те презентације менице.

28 Закон о меници, чл. 15 ст. 1.

29 Као један од квалитета који индосамент треба да поседује, Закон о меници помиње и безусловност индосамента. Вид. Закон о меници, чл. 11 ст. 1. Исто решење садржано је и у Конвенцији УН о међународним трасираним и међународним сопственим меницама. Вид. Младен Драшкић, „Конвенција УН о међународним трасираним и сопственим меницама“, *Право и њиврега*, бр. 1–2/95, 9. Ипак, правне последице уношења услова у клаузулу о индосирању не одгледају се у ништавости преноса, већ у ништавости самог услова.

те довео до преноса менице, неопходно је постојање непрекинутог низа индосамената.³⁰ Непрекинути низ индосамената постоји у ситуацији када је сваки индосант истовремено и индосатар из претходног индосамената.³¹ У том смислу, да би први индосамент био пуноважан, потребно је да се у својству првог индосанта нађе ремитент (први законити ималац менице).³² Уколико се меница даље преноси, неопходно је да се индосатар из првог индосамента нађе у својству преносиоца менице. Тада он, као нови индосант (други у низу), индосира меницу на треће лице – новог индосатара, чинећи га тиме новим законитим имаоцем менице. Без обзира на број преноса менице, те број индосамената у њој, правило је исто: меницу може пренети само њен законити ималац. Другим речима, за пуноважност сваког индосамента потребно је да индосанти (преносиоци) буду законити имаоци менице.

Ово правило представља конкретизацију општег правила по којем нико не може на друго лице пренети више права него што сам има (*nemo plus iuris ad alium transferre potest quam ipse habet*).³³ Меница, те меничноправно потраживање не може се пуноважно пренети уколико се у својству преносиоца налази лице које у моменту преноса и само није било менични поверилац, односно законити ималац менице.

б) Прекид низа индосамената и ништивости преноса

Како је већ наглашено, за пуноважност индосирања неопходно је да се својство индосанта посматраног индосамента и својство индосатара непосредно претходног индосамента стекне у једном субјекту. Другим речима, својство индосанта резервисано је искључиво за законитог имаоца менице.³⁴ *A contrario*, преносилац менице не може бити

30 М. Бартош, З. Антонијевић, В. Јовановић, 89.

31 *Ibid.*

32 *Ibid.*, 84.

33 Иако у меничном праву, генерално гледано, ово правило не важи, имајући у виду да индосатар не изводи своје право из права индосанта, већ стиче сопствени обим права, у овом случају ипак поменуто начело делује. *Ibid.*, 89. Наиме, пренос менице од стране неовлашћеног лица, чини се, не може да доведе до стицања меничног права од стране индосатара. Ово из разлога што се из самог меничног писмена види да је индосамент сачињен од лица које није законити ималац менице. Отуда се непосредни индосатар, ни сви евентуални накнадни стицаоци менице не би могли позивати на своју савесност, те меничну апстрактност. „...није нужно доказивати ваљаност ових индосамената, ако се њихова непуноважност не може извести из самог текста меничне исправе.“ *Ibid.* О апстрактности меничног посла, вид. Светислав Јанковић, „Правни (бе)значај покрића код менице и чека“, *Анали Правној факултету у Београду*, бр. 3/2020, 178–180; Владимир Јовановић, „Приговори код исплате менице“, *Анали Правној факултету у Београду*, бр. 3/1958.

34 R. Goode, 551.

менични дужник. Преносом менице преноси се потраживање које је у њој садржано, те до пуноважног преноса не може доћи уколико се у својству преносиоца налази дужник по меници. Уколико би клаузулу о индосаменту сачинио те потписао неки од меничних дужника, тако сачињени индосамент не би требало да производи правна дејства. Ова констатација је логична јер неко ко је дужник не може на друго лице пренети потраживање које дугује, те учинити га повериоцем. То може учинити само титулар права, односно поверилац конкретног потраживања.

Уношење индосамента од стране меничног дужника значило би прекид у низу индосамената. За постојање непрекинутог низа индосамената, потребно је да први у низу индосаната буде увек ремитент.³⁵ Ремитент је први законити ималац менице који то својство није стекао индосаментом већ назначењем на лицу менице, али који то својство губи првим индосаментом у којем фигурира као индосант. Индосатар тог (првог у низу) индосамента је нови законити ималац менице, те евентуални наредни индосамент мора бити од стране њега сачињен. Најзад „актуелни“ законити ималац менице је увек индосатар последњег индосамента.

Отуда законити ималац менице своју формалну легитимацију, те својство меничног повериоца и законитог имаоца менице³⁶ доказује непрекинутим низом индосамената.³⁷ Уколико би се догодила ситуација да је у неком индосаменту у низу учињен пропуст, те да се као индосант не налази ремитент (у случају првог индосирања), односно индосатар претходног индосамента (у случају сваког накнадног преноса), настао би прекид у низу. Последица би се огледала у непуноважности индосамента у коме је иницијално дошло до грешке, као и свих индосамената који у низу долазе након њега.³⁸

До прекида у низу индосамената би, на пример, могло да дође у следећој ситуацији: субјект А изда меницу, те као ремитента назначи

35 М. Бартош, З. Антонијевић, В. Јовановић, 84.

36 О појму законитог имаоца менице, вид. Мирјана Радовић, „Законити ималац дедуктивних хартија од вредности“, *Право и привреда*, бр. 4–6 /2011, 651–652.

37 Ирена Радић, „Скривени авал (жиро)“, *Зборник радова Правног факултета у Нишу*, бр. 83/2019, 241. М. Васиљевић, 483; „Онај ко држи меницу сматра се за њеног законитог имаоца ако своје својство докаже непрекинутим низом индосамената...“. Закон о меници, чл. 15 ст. 1; „*The possessor of a bill of exchange is deemed to be the lawful holder if he establishes his title to the bill through an uninterrupted series of endorsements...*“. Конвенција о јединственом праву за трасиране и сопствене менице из 1930. године, чл. 16 ст. 1; „*El tenedor de la letra de cambio se considerará portador legítimo de la misma cuando justifique su derecho por una serie no interrumpida de endosos...*“. Шпански закон о меници и чеку из 1985. године, чл. 19.

38 „Правилним индосирањем менице, индосатар стиче формалну и материјалну легитимацију.“ М. Бартош, З. Антонијевић, В. Јовановић, 89.

субјекта Б. У том случају, субјект А је трасант (регресни менични дужник), док је субјект Б законити ималац менице, те менични поверилац. Једино овлашћени субјект на индосирање менице је у овом случају субјект Б. Уколико би, међутим, уместо њега, меницу покушао да индосира субјект А, тако сачињени индосамент био би ништав, јер индосант у овом случају није менични поверилац, већ регресни менични дужник. Последица ништавости таквог индосамента огледала би се у немогућности да се индосатару којег је трасант назначио призна својство законитог имаоца менице. Сваки евентуални накнадни индосамент у низу био би такође лишен правних дејстава управо из разлога јер је већ приликом првог индосирања дошло до прекида у низу индосаната. Законити ималац менице остао би ремитент (субјект Б), јер само он може да одлучи да ли ће, када и коме индосирати меницу.

До описане ситуације у пракси често долази у случају увођења жираната у меничну обавезу. О начину прављења омашке, те ставовима судске праксе по питању пуноважности индосамената биће детаљно речи касније.

III Обезбеђење меничног потраживања уз посебан осврт на увођење жираната у меницу

1. Меница као (не)довољно средство обезбеђења потраживања

У пословној пракси, менице могу служити остваривању различитих циљева. У правној теорији се обично истиче да меница пре свега вреди као начин плаћања новчаног потраживања. Поред тога, меница се може користити и као средство плаћања, као средство кредитирања.³⁹ Најзад, менице се у пракси често користе и као средство обезбеђења потраживања.⁴⁰

Менице се као средство обезбеђења потраживања нарочито користе у банкарској пословној пракси, и то ради обезбеђења потраживања насталих из банкарских кредитних послова.⁴¹ Како најчешћи банкарски кредитни посао представља уговор о кредиту, анализа која следи биће приказана кроз призму менице као средства обезбеђења уговора о кредиту.

39 О функцијама менице, вид. Н. Јовановић, В. Радовић, М. Радовић, 585–586.

40 Зоран Антонијевић, Милан Љ. Петровић, Божидар Павићевић, *Банкарско право*, Београд, 1982, 353.

41 Банкарски кредитни послови су они послови на основу којих банка финансира своје клијенте. О разликама између кредитних, депозитних и услужних банкарских послова, вид. Н. Јовановић, В. Радовић, М. Радовић, 454–455.

Закључујући уговоре о кредиту, банке својим клијентима стављају на располагање одређени новчани износ, а који су клијенти у обавези да врате у време и на начин прописан уговором о кредиту.⁴² Како извршење обавезе корисника кредита често може да изостане, за уговор о кредиту се може рећи да представља изразито ризичан посао.⁴³ Стога банке, како би унапредиле своју незавидну позицију, те појачале извесност намирења, инсистирају од својих клијената да им као средство обезбеђења издају меницу.⁴⁴ Побољшање положаја банке огледа се у томе што, моментом издавања менице, банка стиче још једно потраживање против свог клијента (корисника кредита).⁴⁵ Поред потраживања из уговора о кредиту, банка постаје и законити ималац менице, те поверилац по меници.⁴⁶ Већа извесност намирења значи да се меничноправно потраживање намирује лакше од ванменичног потраживања повраћаја кредита, имајући у виду да менично право нуди различите могућности олакшане принудне наплате меничног потраживања (судске или вансудске), а чија се предност огледа у непостојању обавезе вођења општег парничног поступка, те последично и у уштеди времена и трошкова.⁴⁷

42 Вид. Закон о облигационим односима, чл. 1065.

43 За уговоре о кредиту код којих потраживање банке није обезбеђено каже се да представљају бланко кредите. О кредитним ризицима банака као давалаца кредита, вид. Јелена Шогоров Вучковић, „Уговори о кредиту без обезбеђења – бланко кредити“, *Право и привреда*, бр. 7–9/2012, 163–164.

44 Издавање менице ради обезбеђења потраживања из уговора о кредиту олакшава субјектима одобрење кредита. Д. Вељковић, 135.

45 „За обезбеђење уредног враћања кредита банка може од клијента тражити да приложи меницу коју је потписао корисник кредита и/или кредитно способни жиранти...“. Народна банка Србије, Твој новац, доступно на адреси: *Твој новац (nbs.rs)*, 27. 3. 2023.

46 „Према образложењу првостепене пресуде дана 23. 1. 2008. године правни претходник тужиоца и Предузеће за промет и услуге ‘АА’ д.о.о. кога заступа тужени закључили су уговор о пословном, револвинг оквирном кредиту плус на основу ког се правни претходник тужиоца обавезао да наведеном предузећу на име кредита стави на располагање износ од 20.000 евра у динарској противвредности по куповном курсу правног претходника тужиоца на дан исплате. Кредит је одобрен на рок од 120 месеци од дана испуњења свих услова из уговора од стране наведеног предузећа. Наведено предузеће се обавезало да на износ кредита плаћа каматну стопу у висини од 16,50% на годишњем нивоу и то на неоплаћени део главнице од дана пуштања кредита у течај. Као средство обезбеђења од стране туженог издате су две сопствене бланко менице при чему се тужени сагласио да може попунити бланко меницу која је дата као средство обезбеђења и у њу унети све битне меничне елементе у складу са условима предвиђеним уговором. Тужени је за обавезе корисника кредита гарантовао и као јемац платац по основу уговора о јемству закљученог са правним претходником тужиоца дана 23. 1. 2008. године.“ Пресуда Апелационог суда у Београду, Гж 4320/2017 од 15. 3. 2018.

47 Н. Јовановић, В. Радовић, М. Радовић, 654; И. Јанковец, 716.

Иако меница представља сигурно средство обезбеђења, банке се често не заустављају код захтева за издавање менице, већ одлазе корак даље те захтевају од својих клијената да им пруже додатну гаранцију намирења меничног потраживања. Тако банке, са једне стране, од својих клијената могу тражити авалирање менице.⁴⁸ Са друге стране, пак, банке се могу определити за одређене меничноправне операције чији ће се исход суштински огледати у увођењу ванменичних јемаца (жираната) у меничноправни однос, те побољшању меничноправног положаја банака као законитих ималаца менице.⁴⁹ За потребе рада неопходно је

48 Авал представља менично јемство. Предности авала у односу на ванменично јемство су бројне. Тако, стављањем потписа на менично писмено, авалиста постаје дужник *по меници*. Отуда, све предности које меница даје свом законитом имаоцу, а које се своде на олакшано остваривање меничног потраживања, законити ималац може „искористити“ и против авалисте. Уз то, за разлику од ванменичног јемства које подразумева условљеност обавезе јемца обавезом главног дужника, те везаност њихових правних судбина, авал ствара оригинарну, одвојену обавезу авалисте, независну од обавезе његовог хонората. То значи да авалиста, за разлику од ванменичног јемца, неће моћи да се ослободи *своје* меничне обавезе истицањем приговора који произлазе из ванменичног односа његовог хонората и законитог имаоца менице. О односу авала и ванменичног јемства вид: М. Бартош, З. Антонијевић, В. Јовановић, 94; Бојан Л. Пајтић, „Однос уговора о јемству и сродних института привредног права“, *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду*, бр. 1/2015, 154; Конвенција УН о међународној трасираној меници и међународној сопственој меници прави разлику између две врсте авала. Са једне стране је то авал у традиционалном смислу речи, док са друге стране стоји гаранција меничног потраживања особена *common law* правним системима. Конкретно, у Конвенцији се истиче да се правни режим авала разликује у зависности од тога да ли је обавеза преузета речима „гарантујем“ или пак речима „авалирам“. Такође, правни режим се разликује и у зависности од тога да ли је гарант финансијска институција или то није случај. Последице разликовања огледају се у различитим приговорима које авалиста, односно гарант може истицати имаоцу менице. Вид. United Nations Convention on International Bills of Exchange and International Promissory Notes: note by the Secretariat, *Yearbook of the United Nations Commission on International Trade Law*, 1994, vol. XXV, доступно на адреси: [A_CN.9_386-EN.pdf](#), 25. 3. 2023, 254; М. Драшкић, 11; М. Васиљевић. 516–517.

49 „Према утврђеном чињеничном стању, 13. 4. 2005. године закључен је уговор о дугорочном кредиту између Националне банке ..., правног претходника тужиоца и ДОО 'ВВ', као дужника и ББ и ГГ, као гаранта, који је одобрен у износу од 123.060,00 евра у динарској противвредности са роком отплате до 31. 5. 2013. године са уговореном каматом по стопи – шестомесечни Еурибор плус 6 % годишње. Тужени је 21. 4. 2005. године, потписао овлашћење банци за попуну менице на основу уговора о дугорочном кредиту од 13. 4. 2005. године, у коме се наводи да је као обезбеђење уредног враћања одобреног кредита дужник обавезан да банци достави две соло бланко менице са овлашћењем за попуну менице. Њиме је овлашћена банка да соло бланко менице може попити до износа доспелих, а неисплаћених обавеза дужника по уговору о кредиту од 13. 4. 2005. године са свим каматама и трошковима накнадама и провизијама које произлазе из уговора до потпуног намирења доспелих обавеза по одобреном кредиту дужника. Банка је

изнети детаљну анализу другопоменутог начина обезбеђења меничних потраживања. Стога ће у наставку рада бити речи о техници увођења жираната у меницу.

2. Увођење жираната у меницу као додатно обезбеђење меничног потраживања

а) Појмовно разјашњење

Један од начина обезбеђења меничноправног потраживања огледа се у „жирирању“ менице. Реч је, заправо, о увођењу ванменичних јемаца (жираната) у меничноправни однос.⁵⁰ Увођењем у меницу, жиранти имају позицију меничних дужника. Међутим, уместо да се гаранتي извршења меничноправне обавезе налазе у својству меничних јемаца – авалиста,⁵¹ банке се често опредељују за другу технику постизања описане сврхе. Ова техника подразумева предузимање редовних (основних) меничноправних радњи ради укључивања јемаца (жираната) у меницу. Реч је о радњи издавања, индосирања, те евентуално и радњи акцептирања менице.

Предузимањем основних меничноправних радњи ствара се привид да је меница најпре издата, а након тога и циркулисала, односно да је преношена са једног субјекта на другог.⁵² Иако, формалноправно гледано, то јесте тачно, ипак, суштина је другачија. Све меничноправне радње предузете ради увођења жираната у меницу имају за циљ да се у крајњој линији у меничноправном односу створи стање које ће банци (законитом имаоцу менице) обезбедити више дужника, те самим тим лакше намирење меничног потраживања.⁵³

овлашћена да бланко меницу може попунити ‘без трошкова’, односно ‘без протеста’, а тужени се као менични дужник обавезао да меничну своту плати банци, или лицу на које би евентуално пренела бланко меницу са свих или било ког рачуна код банке.“ Пресуда Врховног касационог суда, Рев 2444/2018 од 8. 5. 2019.

50 И. Јанковец, 701.

51 „До давања авала обично долази услед тога што лице коме се меница даје или на које се меница преноси нема довољно поверења у способност плаћања издаваоца менице и акцептанта или их уопште не познаје, те захтева да му се исплата менице обезбеди (загарантује) посебним јемством (авалом).“ М. Бартош, З. Антонијевић, В. Јовановић, 95; О авалирању менице, вид. Д. Вељковић, 143. У земљама *common law* правне традиције, уместо института скривеног авала познат је институт ирегуларног индосамената. Вид. М. Васиљевић, 493.

52 *Ibid.*, 492.

53 „Потписивањем менице тужени се обавезао према повериоцу да ће испунити пуноважну и доспелу обавезу дужника, ако то овај не учини...“. Пресуда Апелационог суда у Новом Саду, Гж 3704/2012 од 3. 4. 2013; И. Радић, 236.

Тако, на пример, док се у редовним околностима меница индосира у истинској намери да индосатар постане нови законити ималац менице, у случају „жирирања“ менице, индосаменти се чине како би се обезбедио потребан број меничних дужника банке. Када меница броји довољно меничних дужника, последњи индосатар ће индосирати меницу на банку, али овога пута са стварном намером да банка – индосатар заиста и постане законити ималац менице. На тај начин повећава се степен извесности намирења меничног потраживања банке.

Дакле, увођење жираната у меницу не представља посебну меничноправну радњу различиту од редовних радњи.⁵⁴ По томе се ова техника разликује од авалирања менице које представља особену меничноправну радњу са специфичним правним последицама.

б) Увођење жираната у меницу и скривени авал

У теорији се техника увођења жираната у меницу често назива „скривеним авалом“.⁵⁵ Разлог томе огледа се у чињеници да се у овом случају у меницу уводе субјекти који су суштински јемци испуњења меничноправног потраживања, али је суштинска позиција сакривена. Иако суштински јемци, ова лица се у меничноправном односу не појављују у својству авалиста, већ у својству других категорија меничних дужника (трасаната, индосаната, акцептаната).⁵⁶ О меничноправној позицији жираната, те техникама „жирирања“ менице биће речи касније.

Иако део теорије технику „жирирања“ менице назива скривеним авалом, ипак се чини да употреби овог термина у контексту увођења жираната у меницу треба приступити опрезно.⁵⁷ Наиме, институт скривеног авала познат је појединим упоредноправним системима, с тим што логика на којој почива тако схваћени институт не одговара техници која се у домаћој теорији квалификује као „скривени авал“.⁵⁸ У упоредном праву, скривени авал подразумева предузимање меничноправног јемства тако што се изјава меничног јемца (авалисте) не уноси на менични бланкет, већ се налази на документу одвојеном од меничног писмена. Иако се јемчева изјава налази изван менице, она вреди као меничноправно јемство (авал).⁵⁹

54 И. Радић, 236–237.

55 М. Бартош, З. Антонијевић, В. Јовановић, 96; И. Радић, 234.

56 М. Бартош, З. Антонијевић, В. Јовановић, 96.

57 Н. Јовановић, В. Радовић, М. Радовић, фн. 1475.

58 З. Антонијевић, М. Љ. Петровић, Б. Павићевић, 384.

59 Н. Јовановић, В. Радовић, М. Радовић, 642. Сврха омогућавања давања меничног јемства ван меничне исправе састоји се у избегавању сумње у платежну способност

Институт скривеног авала непознат је српском позитивном праву.⁶⁰ Начело формалности захтева да се свака меничноправна радња предузима тако што ће се клаузула тачно одређене форме унети у менично писмено.⁶¹ Радња предузета мимо меничног бланкета неће се сматрати меничноправно релевантном. Из тог разлога, уколико би одређено лице преузело обавезу јемца за менично потраживање давањем изјаве изван меничног бланкета, таква радња се у српском праву не би могла сматрати скривеним авалом у претходно описаном смислу.⁶² Уместо тога, описана радња вредела би као обично, ванменично јемство.⁶³

Иако је институт скривеног авала непознат домаћем меничном праву, правна теорија, како је већ наглашено, поменути израз употребљава у контексту увођења жираната у меничне односе. Како употреба овог израза не би довела до тешкоћа разумевања технике увођења жираната у меницу, те како се не би створила забуна и дошло до поистовећивања ове технике са институтом скривеног авала познатим појединим правним системима, чини се исправним да се у контексту „жирирања“ менице његова употреба избегава. Међутим, иако се у раду доследно избегава употреба термина „скривени авал“, овај израз употребљен је у самом наслову рада, а све из разлога концизности.

в) Технике увођења жираната у меницу

У зависности од тога шта у конкретном случају банка жели да постигне, жирант се на разне начине може увести у меничноправни однос. Тако, на пример, уколико се претендује на то да се жирант нађе у својству главног меничног дужника, техника његовог увођења у меницу састојаће се у следећем: меницу ће издати банчин клијент, потом ће је вући на жиранта, а као законитог имаоца менице означити банку. У тој

меничног дужника. М. Бартош, З. Антонијевић, В. Јовановић, 96.

60 На истој идеји почива и Конвенција о јединственом праву за трасиране и сопствене менице. Вид. Конвенција о јединственом праву за трасиране и сопствене менице из 1930. године, чл. 31 ст. 1.

61 О начелу формалности вид. Н. Јовановић, В. Радовић, М. Радовић, 592–593.

62 „*Tiene que aparecer en el documento cambiario, bien sea un pagaré o cheque, porque no tiene ningún efecto en documento separado.*“ Rodenas Abogados, El aval cambiario y el avalista, доступно на адреси: <https://www.rodenasabogados.com/aval-cambiario/>, 15. 3. 2023.

63 „У конкретном случају у поступку пред првостепеним судом је недвосмислено утврђено да је тужилац дао сагласност туженом да ће бити јемац – плацац у уговорном односу између туженог као банке и ДИ као корисника кредита, прилажући своју солвентност из кредитног бироа банке на чијем рачуну има средства, али тужилац није потписао меницу...“ Пресуда Апелационог суда у Београду, Гж 6936/2015 од 25. 11. 2015.

констелацији, корисник кредита (клијент банке) налази се у улози трасанта, жирант у улози трасата, док банци припада својство ремитента. Уколико жирант (трасат) одлучи да акцептира меницу, он ће постати акцептант, те самим тим и главни менични дужник. Тада ће се банка, када менично потраживање доспе, примарно обратити жиранту, те од њега захтевати исплату износа на који меница гласи. Међутим, уколико од жиранта не добије тражену исплату, банци остаје њен клијент (трасант) који је у овом случају регресни менични дужник.⁶⁴

Са друге стране, уколико банка жели да као главног меничног дужника има свог клијента, али да своје менично потраживање додатно обезбеди увођењем жиранта у меницу, примениће се следећа техника: меницу ће издати жирант, вући ће је на банчиног клијента, а као ремитент, као и у претходном случају, означити ће се банка. У тој ситуацији се у својству трасанта налази жирант, док банчином клијенту припада позиција трасата, те, по природи стари, позиција акцептанта.⁶⁵ У том случају ће главни менични дужник бити банчин клијент, коме ће она морати примарно да се обрати ради исплате меничне своте. Ипак, за случај да покушај наплате од акцептанта (клијента банке) остане безуспешан, банка ће, уз претходно предузете радње очувања регресног потраживања, моћи да се за наплату обрати и жиранту (регресном меничном дужнику).

Најзад, у пракси су ипак најчешће ситуације у којима банке, да би додатно осигурале своје меничноправно потраживање, од својих клијената захтевају да им обезбеде два жиранта који ће се укључити у меницу, те учинити меничним дужницима. Тада у меничноправном односу учествује банка, банчин клијент, први жирант и други жирант. У том случају најчешће се прибегава операцији која се састоји из неколико фаза. У првој фази, први жирант издаје меницу, као ремитента назначава себе, а потом је вуче на клијента банке. Када банчин клијент акцептира меницу, он постаје главни менични дужник. Ова меница је по својој природи трасирана меница по сопственој наредби.⁶⁶

Другу фазу операције представља укључивање другог жиранта у менични однос. Укључивање другог жиранта огледа се у радњи индосирања менице. Наиме, први жирант (као законити имаоца менице – ремитент) сачиниће индосамент у којем ће као индосатара назначити другог жиранта. Након тако извршеног индосирања, првом жиранту престаје својство законитог имаоца менице, те он постаје регресни менични дужник. Уместо првог жиранта, својство законитог имаоца

64 И. Радић, 238–239.

65 *Ibid.*, 237–238.

66 З. Антонијевић, М. Љ. Петровић, Б. Павићевић, 352; И. Јанковец, 669–670.

менице преузима други жирант. Ипак, како је већ поменуто, описано индосирање нема за циљ да другог жиранта учини законитим имаоцем менице, већ да се, у крајњој линији, створи ситуација у којој банка, поред свог клијента, има још два менична дужника (првог и другог жиранта).⁶⁷

Како банка у овом стадијуму још увек није укључена у менични однос, трећа фаза операције огледа се у увођењу банке у меницу. Техника увођења банке састоји се такође у предузимању меничноправне радње индосирања менице. Наиме, други жирант ће, као законити ималац менице, у менични бланкет унети свој индосамент, те као индосатара назначити банку. Последица тако извршеног преноса огледа се у стицању својства законитог имаоца менице од стране банке. У овом случају је индосамент заиста имао за циљ да банку учини законитим имаоцем менице, а сврха свих радњи предузетих у претходним фазама састоји се у обезбеђењу банчиног меничног потраживања. Уместо да као меничног дужника има једно лице (свог клијента), банка је добила још два дужника по меници (првог и другог жиранта).⁶⁸ Притом, главни менични дужник банке, као акцептант, биће њен клијент из ванменичног односа (на пример уговора о кредиту), док ће се жиранти, као индосанти, наћи у својству регресних меничних дужника.⁶⁹

Како је већ наведено, у настојању да уведу жиранте у меничноправни однос, банке најчешће инсистирају на последње описаној техници: клијент банке као главни менични дужник, уз увођење два жираната као регресних меничних дужника. У банкарској пословној пракси се, међутим, приликом извођења описаних операција, чине одређене омашке. О омашкама у увођењу жираната у меницу и њиховим правним последицама биће речи у делу који следи.

і) Практични проблеми приликом жирирања менице

Како је у претходном делу наведено, банке у пракси углавном настоје да у меничноправни однос укључе барем два жиранта, те на тај начин, поред свог клијента (главног меничног дужника), добију још два регресна дужника. Међутим приликом настојања да постигну описани циљ, банке чине одређене омашке.

Наиме, увођење жираната у меницу у пословној пракси често се одвија тако што први жирант изда меницу, вуче је на клијента банке (корисника кредита) који издату меницу акцептира, а након тога се у

67 М. Васиљевић, 492.

68 И. Радић, 239.

69 М. Васиљевић, 492.

меничну исправу уноси индосамент којим први жирант преноси меницу на другог жиранта. Пропуст се, међутим, огледа у томе што први жирант, као први индосант, претходно није означен као ремитент. Уместо тога, као ремитент, те први законити ималац менице, у пракси се често одмах означава банка.

У тако описаној ситуацији, дакле, први жирант је издавалац менице (трасант) и истовремено први индосант менице, а банка је ремитент (законити ималац менице). Први жирант је индосирао меницу на другог жиранта у намери да повећа број регресних меничних дужника банке. Том приликом може се уочити проблем. Наиме, меницу је индосирао трасант, лице које није законити ималац менице. Другим речима, како је банка означена као законити ималац менице, она је једино овлашћена на сачињавање индосамената. У овом случају, дакле, меницу је пренело лице које је менични дужник, те тако учињени пренос не би се требало сматрати пуноважним.⁷⁰

Судови, међутим, често признају пуноважност таквим индосаментима.⁷¹ Разлог тога, чини се, највероватније лежи у томе што судови полазе од циља који су учесници у меничном послу желели да постигну, а то је увођење жираната у меницу. Отуда, ради омогућавања банци да повећање броја њених дужника по меници остане на снази, судови занемарују чињеницу да је индосамент сачинило неовлашћено лице, те пресуђују на начин који значи очување пуноважности изведене операције.

Но, без обзира на евентуално оправдање за описано поступање судова, чини се да би тако сачињене индосаменте ипак требало оглашавати ништавим. Наиме, чак и да се индосаменту сачињеном од стране трасанта евентуално призна пуноважност, други жирант (индосатар) би се, у низу „законитих ималаца“, налазио након банке, што би значило да он њој може бити само поверилац, а никако дужник. Да би се индосатар учинио банчиним дужником, потребно би било да он сачини нови индосамент, те да на банку поново пренесе меницу (у овом случају би се радило о својерсном „повратном индосаменту“).⁷² Ипак, све и да до

70 Milorad Stražnicky, *Tumač zakona o mjenici od 29. novembra 1928*, Zagreb 1929, 117; Део правне теорије, пак, заузима супротан став према коме су индосаменти пуноважни без обзира на прекид у низу. Вид. Fran Vrbanić, *Mjenbeni zakon. Tumač zakonskomu članku XXVII.: 1876 zajedničkoga hrvatsko-ugarskoga sabora uz obzir na njemački mjenbeni red i mjenbeno pravo ostalih europskih država*, Zagreb, 1886, 323.

71 „Конечно првостепени суд закључује да тужилац није изгубио легитимацију тиме што се као први индосант на једном броју меница јавља трасант, а не ремитент...“ Пресуда Врховног суда Србије, Рев 451/1998 од 8. 11. 1999.

72 Повратни индосамент у правом смислу речи представља индосамент у којем је као индосатар назначен неки од меничних дужника. М. Бартош, З. Антонијевић,

тога дође, чини се да ни у том случају не би било оправдано признати пуноважност како првом, тако ни другом индосаменту. Ово из разлога прекида у низу индосамената.⁷³ Конкретније, како у овом случају први пренос није извршен од стране ремитента, низ индосамената није ваљано ни започет. Самим тим, индосамент који је уследио након њега (други индосамент у низу) такође не би требало сматрати пуноважним, јер га је учинило лице на које је претходно меница индосирана од стране неовлашћеног лица (трасанта).

IV Уместо закључка

Како се може видети, аутор је у овом раду пажњу посветио нужности постојања непрекинутог низа индосамената за пуноважност преноса менице. Како се најчешћи примери прекида у низу индосамената срећу у пракси увођења жираната у меницу као начину додатног обезбеђења потраживања банке против својих клијената, аутор је настојао да питање непрекинутог низа индосамената анализира у контексту „жирирања менице“.

Након изложене анализе, на овом месту корисно је подвући да индосирање менице од стране лица које није њен законити ималац изазива „домино ефекат“. Осим што би, чини се, ништавим требало сматрати индосамент учињен од стране меничног дужника, непуноважним би такође требало сматрати и сваки наредни индосамент у низу. Ово из разлога што лице на које је меница пренета од стране меничног дужника не може да стекне својство законитог имаоца, чиме и само постаје неовлашћено на даље индосирање менице.

Како пословни субјекти често праве омашке приликом увођења жираната у меничне односе, те како судови клаузулама о индосаменту ипак често признају пуноважност, на овом месту би ваљало указати на следеће. Наиме, са идејом да до описаних практичних проблема убудуће

В. Јовановић, 84. Како у овом случају банка није менични дужник већ ремитент, јасно је да се не ради о повратном индосаменту у описаном смислу. Ипак, аутор је употребио израз „повратни индосамент“ из разлога јер се банка већ налази у меничноправном односу, имајући у виду да је назначена као ремитент. Уз то, да је банка, као ремитент, извршила прво индосирање менице, она би се тиме нашла у својству меничног дужника – индосанта. У том случају би се накнадно поновно индосирање менице на банку несумњиво могло третирати повратним индосаментом. Вид. Закон о меници, чл. 10 ст. 3; Зоран Антонијевић, *Привредно право*, Београд, 1978, 496.

73 Ријеч правника, Потпис на полеђини мјенице – бланко индосамент (жиро), доступно на адреси: <https://rijecpravnika.org/potpis-na-poledjini-mjenice-blanko-indosament-d185/>, 10. 3. 2023.

не долази, чини се да би судови убудуће тако сачињене индосаменте требало да оглашавају ништавим. На тај начин би се утицало и на пословне субјекте да пажљивије поступају приликом увођења жираната у меницу.

Уз то, поред тога што би судови својим поступањем (оглашавањем индосамената ништавим) требало да утичу на будуће поступање пословних субјеката, чини се оправданим да, осим судова, свој допринос елиминисању постојећих проблема да и правна теорија. Другим речима, указивањем пословним субјектима на грешке, као и на начин исправног поступања, правна теорија би могла утицати на то да убудуће до описаних омашки и проблема не долази. Стога је и аутор, уочивши оправдање и значај правилног увођења жираната у меницу, као и, шире гледано, нужност непрекинутог низа индосамената, настојао да овим радом да свој допринос исправном поступању *pro futuro*.

Коришћена литература

- Anderson Ronald, Fox Ivan, Twomey David P., *Business Law: Ucc Comprehensive Volume*, Nashville, 1987.
- Антонијевић Зоран, *Привредно право*, Београд, 1978 (Antonijević Zoran, *Privredno pravo*, Beograd, 1978)
- Антонијевић Зоран, Петровић Милан Љ., Павићевић Божидар, *Банкарско право*, Београд, 1982. (Antonijević Zoran, Petrović Milan Lj., Pavićević Božidar, *Bankarsko pravo*, Beograd, 1982)
- Бартош Милан, Антонијевић Зоран, Јовановић Влада, *Менично и чековно право*, Београд, 1953. (Bartoš Milan, Antonijević Zoran, Jovanović Vlada, *Menično i čekovno pravo*, Beograd, 1953)
- Васиљевић Мирко, *Трговинско право*, Београд, 2018. (Vasiljević Mirko, *Trgovinsko pravo*, Beograd, 2018)
- Вељковић Драгослав, „Како се користи меница као хартија од вредности и како се врши плаћање по меници“, *Зборник радова Правног факултета у Нишу*, бр. 77/2017. (Veljković Dragoslav, „Kako se koristi menica kao hartija od vrednosti i kako se vrši plaćanje po menici“, *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Nišu*, br. 77/2017)
- Vrbanić Fran, *Mjenbeni zakon. Tumač zakonskomu članku XXVII.: 1876 zajedničkoga hrvatsko-ugarskoga sabora uz obzir na njemački mjenbeni red i mjenbeno pravo ostalih europskih država*, Zagreb, 1886.
- Goode Roy, *Commercial Law*, 2nd Edition, London, 1995.
- Драшкић Младен, „Конвенција УН о међународним трасираним и сопственим меницама“, *Право и привреда*, бр. 1–2/95. (Draškić

- Mladen, „Konvencija UN o međunarodnim trasiranim i sopstvenim menicama“, *Pravo i privreda*, br. 1–2/95)
- Јанковец Ивица, *Привредно право*, четврто издање, Београд, 1999 (Jankovec Ivica, *Privredno pravo*, 4. izdanje, Beograd, 1999)
- Јанковић Светислав, „Правни (бе)значај покрића код менице и чека“, *Анали Правној факултети у Београду*, бр. 3/2020. (Janković Svetislav, „Pravni (be)značaj pokrića kod menice i čeka“, *Anali Pravnog fakulteta u Beogradu*, br. 3/2020)
- Јовановић Владимир, „Приговори код исплате менице“, *Анали Правној факултети у Београду*, бр. 3/58. (Jovanović Vladimir, „Prigovori kod isplate menice“, *Anali Pravnog fakulteta*, br. 3/58)
- Јовановић Небојша, Радовић Вук, Радовић Мирјана, *Трговинско право*, Београд, 2020. (Jovanović Nebojša, Radović Vuk, Radović Mirjana, *Trgovinsko pravo*, Beograd, 2020)
- Sealy Leonard S., Hooley Richard J. A., *Commercial Law, Text, Cases, and Materials*, Fourth Edition, Oxford, 2008.
- Miller Roger LeRoy, Cross Frank B., *Business Law – Alternate Edition: Text and Summarized Cases 1*, Boston, 2013.
- Пајтић Бојан Л., „Однос уговора о јемству и сродних института привредног права“, *Зборник радова Правној факултети у Новом Саду*, бр. 1/2015. (Pajtić Bojan L, „Odnos ugovora o jemstvu i srodnih instituta privrednog prava“, *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Novom Sadu*, br. 1/2015)
- Радић Ирена, „Скривени авал (жиро)“, *Зборник радова Правној факултети у Нишу*, бр. 83/2019. (Radić Irena, „Skriveni aval (žiro)“, *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Nišu*, br. 83/ 2019)
- Радовић Мирјана, „Законити ималац дематеријализованих хартија од вредности“, *Право и привреда*, бр. 4–6/2011. (Radović Mirjana, „Zakoniti imalac dematerijalizovanih hartija od vrednosti“, *Pravo i privreda*, br. 4–6/2011)
- Радовић Мирјана, „Традиционо својство тзв. стварноправних хартија од вредности“, *Анали Правној факултети у Београду*, бр. 1/2011. (Radović Mirjana, „Tradiciono svojstvo tzv. stvarnopravnih hartija od vrednosti“, *Anali Pravnog fakulteta u Beogradu*, br. 1/2011)
- Stražnický Milorad, *Tumač zakona o mjenici od 29. novembra 1928*, Zagreb, 1929.
- Шогоров Вучковић Јелена, „Уговори о кредиту без обезбеђења – бланко кредити“, *Право и привреда*, бр. 7–9/2012. (Šogorov Vučković Jelena, „Ugovori o kreditu bez obezbeđenja – blanko krediti“, *Pravo i privreda*, br. 7–9/2012)

Milena MOMČILOV, LL.M

Research Assistant at the Institute of Comparative Law in Belgrade,

PhD Student at the University of Belgrade Faculty of Law, Serbia

INTERRUPTION OF THE SERIES OF ENDORSEMENTS AS A REASON FOR THE NULLITY OF THE TRANSFER OF BILL OF EXCHANGE – AN EXAMPLE OF THE “HIDDEN AVAL”

Summary

In the paper that follows the author attempts to analyze the interruption of series of endorsements with special emphasis on the introduction of guarantors in the bill of exchange. When endorsing a bill of exchange for the purpose of introducing guarantors into the bill, certain errors are made that should result in the nullity of such endorsements. The reason for the nullity, it seems, should be reflected in the interruption of the series of endorsements. Courts, however, often recognize validity to such endorsements.

Having noticed the described faults, the author aims to point out the need that such endorsements should be considered null. Ultimately, the author seeks to contribute that the existing faults are not made in the future.

Therefore, in the first part of the paper, after the basic notes on the endorsement, the author analyzes uninterrupted of the series of endorsements as a condition for validity of the transmission. In the second part, the author attempts to analyze the techniques of introducing guarantors into the bill of exchange, to point out the existing practical faults, all for the purpose of overcoming them pro futuro.

Key words: *Endorsement. – Uninterrupted Series of Endorsements. – Bill of Exchange. – Guarantor. – Aval.*

Датум пријема рада: 10. 4. 2023.

Датум исправке рада: 26. 4. 2023.

Датум прихватања рада: 15. 5. 2023.